

Иван М. Мркић

Бивши министар спољних послова Србије
Члан Националног савета за Русију и Кину
Београд (Србија)

УДК 329(510)

327(510:497.11)

Уводник

Примљен: 29. 06. 2021.

Прихваћен: 29. 06. 2021.

doi: 10.5937/napredak2-32948

Социјализам с кинеским карактеристикама

Сажетак: У тексту се говори о настанку Комунистичке партије Кине, њеним почецима и развоју, као и о категоризацијама које постоје од оснивања Народне Републике Кине 1949. године. Објашњена је нова геополитичка стварност, нарочито од пада Берлинског зида. Изнета је аргументација о посебности кинеске историје и савременог развоја. Указано је на немерљив значај Комунистичке партије Кине у руковођењу најмногољуднијом земљом. Унет је краћи део о односима Србије и Кине. У закључку су наглашени општи ставови који обухватају већину тврдњи изнетих у претходном тексту.

Кључне речи: КП Кине, Србија, нова геополитика, савремена кинеска политика, ковид 19, Појас и пут

Увод

Пре једног века, 13 Кинеза нашло се у Шангајском заливу и донело одлуку да се у истом месецу (јулу) одржи први конгрес Комунистичке партије Кине. Тај први, тајни скуп одржан је у једној скромној онижој кући у Шангају, која и данас стоји тамо где је била. Кажу да је у време Првог конгреса КП Кине било педесетак чланова Комунистичке партије, који су били одлучни у томе да промене начин живота, систем функционисања и изборе се за нове вредности које треба да настану у Кини, некадашњем „средишњем царству“. Учесници ових историјских скупова били су надахнути великим идејама совјетске револуције и порукама учитеља диктатуре пролетаријата. Понети жељом да се установи правда за већину потлаченог становништва, развијали

су планове како то да постигну. Међу њима је био и Мао Цедунг, који је 22 године касније постао вођа Комунистичке партије и Кине.

Извесно је да 1921. нико није могао ни претпоставити да ће Комунистичка партија овладати Кином и да ћемо данас обележавати стогодишњицу њеног оснивања, развоја, тешко описивих одрицања, невероватних искушења, борби, победа, али и промашаја, највећих прегнућа и успеха о којима данас говори читав свет.

Постоје бројне категоризације протеклог века у Кини, а какве год биле, најчешће се везују за водеће личности. Многи добри познаваоци савремене Кине тврде да је Мао Цедунг успео да уједини Кину и ослободи је страних завојевача, утврди њен суверенитет и територијални интегритет и постави своју земљу на међународну мапу света. У његово време, Кина уместо Тај-

вана, преузима палицу у Уједињеним нацијама и Савету безбедности и постаје фактор првог реда у међународним односима. Битно је да је Кина постигла пуну независност и обезбедила поштовање у свету. Много тога се догађало у Маово време, а коначни регистар можда никада неће бити готов. Једно је сигурно: Кина је с њим на челу кренула да зрачи самопоуздањем.

После одласка Мао Цедунга и мањег броја хировитих година, отпочела је нова фаза под вођством Денг Сјаопинга, иначе Маовог савременика, који је повремено у каријери политички кажњаван. Један број историчара уверен је да је после Маове прве револуције, Денг спровео другу револуцију. Отворио је Кину, почео са спровођењем унутрашњих реформи, стварао тржиште посебног типа и, једноставно, ставио у погон огроман људски потенцијал. Све то са сврхом развоја сопствене земље уз очување њене самобитности. И данас се често говори о тексту у класичном кинеском стилу од 24 кинеска знака у коме поручује: „Посматрајте пажљиво, утврдите позицију, обављајте послове мирно, скривајте капацитете и чекајте прави тренутак, не привлачите пажњу и никада не тражите вођство.“

Може се рећи да тзв. трећу револуцију спроводи садашњи лидер Си Ђинпинг, председник НР Кине и генерални секретар Комунистичке партије – први у историји послератне Кине, који је рођен четири године после проглашења Народне Републике Кине. Факултетски образован човек, који је своју каријеру поступно и упорно градио умећем, изузетним способностима и непоречивом посвећеношћу. Упознао је замршене и разноврсне проблеме у животу своје земље и сваким завршеним задатком доказивао ус-

пешност разумевања и схватања посебности народа коме припада. Нема никаквог чуда у томе што је данас на позицији првог човека Кине.

Стручњаци који помно прате кинески развој и актуелности у вези с Кином тврде да је реч о човеку који је први у историји Кине изјавио да су међу најважнијим циљевима увећање прихода грађана Кине, њихов бољи живот и виши стандард. Тако нешто донедавно није било замисливо. Када се томе дода чињеница да је председник Си Ђинпинг недавно прогласио да је превазиђено сиромаштво у његовој земљи, може се само наслутити о каквој личности се ради и колико ефикасним и успешним механизмом руководи.

Имао је визију која је названа Појас и пут (колоквијално „нови пут свиле“) и коју је прогласио 2013, уз јасне поруке и објашњења. У том смислу, Кина је потписала споразуме с десетинама земаља, а не би чудило да их ускоро буде и више од стотину. Основни смисао ове велике идеје садржан је у томе што савремена кинеска држава нуди повољне аранжмане земљама које то добровољно прихватају због спровођења сопствених циљева у изградњи инфраструктуре, путева, железница и свега осталог што је потребно обезбеђењу, убрзању и ширењу привредних веза земаља, њихове унутрашње стабилности и развоја. У склопу тога јесте и сарадња „17 + 1“, која се од Варшавског скупа 2012. непрестано развија.

Нова геополитичка стварност

Уочи, у току и после пада Берлинског зида у Сједињеним Америчким Државама и Западној Европи владала је еуфорија. Нестали су Варшавски

пакт и Совјетски Савез, а НАТО се увећао. Тиња-ли су сукоби у бившој Југославији. Подстицани изнутра и са стране, преточили су се у грађанске и етничке ратове (неки тврде и верске), окончане разбијањем некадашње јединствене Југославије уз много жртава, посебно цивилних. У деценији на крају прошлог и почетком овог века, веома непосредно осећао се монопол једног светског моћника. Истовремено, срећом, развијале су се и поједине регионалне силе, које су својом упорношћу и опредељеношћу да успеју, бирајући сопствени пут развоја, поступно стварале мултиполарни свет, како се данас најчешће назива. Центри моћи се умножавају и то само може радовати истинске демократе. У последњих 20 година оснивају се Шангајска организација за сарадњу (ШОС), БРИКС (Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република), Евроазијска унија итд. Турска и Иран добијају на значају, као и многе друге земље широм света.

У таквим условима, Кина стиче све важнију улогу. Пре десетак година преузела је друго место по привредној успешности и обиму бруто националног дохотка. Одавно је прва у свету по обиму трговине. Није тајна да се ради о земљи која је прва у историји успела да дуплира свој национални доходак за десетак година. Тиме је на себе скренула пажњу, нажалост, и многих недобронамерних. Није безразложно „Тукидидова замка“ постала синтагма која се често помиње у америчкој теорији и другим политичким теоријама (Allison, 2017). Председник Си о томе је говорио приликом посете САД у септембру 2015. године. Веома убедљиво и разложно објашњавао је опасности од упадања у стереотип, наглашавајући да Кина никако не тежи политичкој

доминацији, јер сматра да на нашој планети има места за све, ма колико различити били.

На овом месту примерено је сетити се великог кинеског морепловца са самог почетка 14. века, адмирала Џенг Хеа, који је са својом бројном флотом препловио многа мора и океане и посетио разне земље Азије и Африке (неки тврде да је на једном од својих седам путовања дотакао и обале Јужне Америке) (Menzies, 2002). Многи извори наводе да је флота овог војсковође бројала на стотине бродова на којима је било 27.000 војника. Историјска је чињеница да је у време моћне династије Минг адмирал Џенг Хе трговао са земљама у којима би се укотвио, размењивао дарове и био веома захвалан за поклоне у виду ретких животиња које нису постојале у Кини. Није ни покушао да ствара колоније, а камоли да пороби народе који су се истицали гостопримством. То се догађало много пре 1489, која слови за време Колумбовог открића Америке (у чему су, као што знамо, учествовала три брода). Да не помињемо Кортеса и Пизара, који су с неколико бродова поробили милионе староседелаца. Португалац Алварез допловио је до кинеског Макаа с неколико бродова у 16. веку, а ова колонија ослобођена је тек последње године 20. века. Пример Џенг Хеа требало би истицати у свим уџбеницима света као доказ да сукобљавања култура нису нужна. Напротив, на основу његовог примера постаје разумљивије савремено залагање многих кинеских друштвених теоретичара да супротности (јин и јанг) нису нужно истоветне сукобу и да стварају синтезу, па и хармонију, ако се нараштаји правилно уче. У томе се може назрети много елемената хришћанске културе, која одвајкада

заговара склад, смиреност и нарочито љубав.

Све што смо навели проверљиво је историјски и друштвено. Колапс ове тезе могућ је само ако се једнострано и себично поступа. Зато су сада на провери сви они који тврде да заговарају стварни мир и опште благостање. Изговорене заклетве о вредностима чијем се остварењу тежи бивају на највећем искушењу ако у стварности настави да се практикује њихово наметање.

Произилази да је најнародније и најдемократскије оно понашање које се не заснива на искључивости остварења нечијег халапљивог интереса, већ на истинском међусобном уважавању и разумевању потреба својих ближњих.

Технолошка достигнућа, моментална информисаност, тренутне комуникације с било којим делом света, продори у космос, ужасавајућа оружја, кибернетски ратови и сл. усложњавају међуљудске, а нарочито међудржавне односе. Понекад изгледа да проналасци и новостворене справе надилазе устаљена људска поимања о томе како се треба односити према суседним народима али и свету у целини. Изазови се увећавају и све је основаније питање да ли ће човек у одређеном тренутку умети правилно да реагује. Поготово ако таква одлука има обимне и далекосежне последице. Пуко ослањање на вештачку интелигенцију увек је веома упитно. Због тога је још важније да се не заборави премиса свега постојећег и да сваки народ и држава имају осећај задовољства и одсуство страховања.

Враћајући се на стање савремених међународних односа, на које, разуме се, највише утичу најмоћнији, преостаје да се укаже на полазне тачке Повеље Уједињених нација, које уопште не

губе на актуелности, јер данашња сукобљавања у свету изискују непрекидно подсећање на њене циљеве и принципе. Ради се вероватно о јединој књизи која би требало да буде у сваком тренутку и од свих у једнакој мери поштована. Све друге декларације, стратегије, упутства, договори (јавни и тајни) требало би да у потпуности задовоље дух слова садржаних у Повељи.

Рекло би се да кинеска водећа партија ово и те како има у виду. Ниједан документ унутрашње или спољне важности не претендује да се спроводи на штету других земаља и народа. То свакако не значи да одустаје од постизања своје територијалне целокупности.

Велико је питање шта би се у свету догађало и какво би кретање имао развој држава да није Кине. Њеном радиношћу и марљивошћу, огромним улагањима у образовање и науку, укључивањем у светске токове капитала, поштовањем правила у међународним односима установљеним после Другог светског рата (у чему Пекинг није учествовао), стопама привредног развоја, организовањем најмногљудније земље на свету, стабилизацијом унутрашњих прилика, укидањем сиромаштва, отварањем огромног броја радних места, великим продорима у проналазаштву, новим технологијама, инвестиционим продорима ван земље, доприносом мултилатерализму, безусловљавањем финансијске подршке и помоћи другим земљама и др., Кина заслужено заузима централно место у међународним односима. То чини под руководством своје Комунистичке партије.

Честе критике да је Кина у експанзији и да жели да доминира туђим простором најчешће долазе од оних који имају небројене војне или

друге базе хиљадама километара удаљене од својих граница. Разуме се, никако не би ваљало да у будућности неко превагне и преузме данашњу водећу великосилску улогу Сједињених Америчких Држава на начин на који је оне имају.

Савремени свет незамислив је без Кине. Исто је било и у прошлости, јер се ради о непрекинутој цивилизацији од њеног настанка. Кажу да је Кина имала скоро 450 императора, а о времену њеног настанка нема јединственог мишљења у науци. Кисинџер је у својој књизи чак приметио да је кинеска нација без легенде о свом настанку, што је чини посебном у односу на већину других народа (Kissinger, 2011). При томе, треба се подсетити да је све до 19. века имала првенство у привредним перформансама и да је по обиму трговине и бруто националном производу била вековима на првом месту. Дакле, њој је природно да буде водећа држава у економском смислу. Тачно је говорио Езра Вогел – САД треба да признају допринос Кине свету и да је правично третирају (Vogel, 2013).

Када се присетимо Денг Сјаопингове посете Јапану у октобру 1978. и његових бројних разговора с домаћинима, пре свега с тадашњим премијером Такео Фукудом, морамо истаћи његове речи:

„Денг је својим домаћинима објаснио да је у Јапан дошао из три разлога: ради размене докумената који ратификују Уговор о миру и пријатељству; да изрази захвалност Кине јапанским пријатељима који су се последњих деценија посветили побољшању кинеско-јапанских односа; и попут Шу Фуа да пронађу 'тајни магични напиток'. Јапански слушаоци су

се смејали, јер им је била позната прича о Шу Фуу, који је 2.200 година раније, у име цара Ћи-на, послат у Јапан како би пронашао лек који ће донети вечни живот. Денг је даље објаснио да је оно што је заиста мислио под 'магичним напитком' тајна како се модернизовати. Рекао је да жели да научи о модерној технологији и управљању.“

Тако су стварани темељи кинеског отварања према свету, што је подразумевало поступно напуштање овешталих идеолошких поставки и, у почетку, неосетно укључивање Кине у светско тржиште капитала и робног промета. Познато је да су први озбиљнији експерименти у том смислу вршени у Шенжену, који се граничио с Хонгконгом и био неважно рибарско насеље. Тада није било мудро вршити пробе и реформе у престоници, у центрима попут Шангаја или у главним градовима провинција, већ се бирало међу наизглед безначајним местима. Четрдесетак година касније, у време вођства председника Си Ђинпинга, Шенжен изравнава волумен своје привреде са оним из Хонгконга! Када се томе дода да је у Шенжену седиште Хуавеја, Тенсента и неколицине других водећих светских компанија, јасне су размере економског напретка у изузетно кратком времену са становишта историје.

Међутим, верујем да је најнепосреднији показатељ успешности нечијег руковођења проценат писмености становништва. Последњи статистички подаци наводе да је постигнута скоро 100% писменост у Кини. Верујем да ова чињеница најречитије исказује зрелост једне државе. Из ње проистичу све друге околности. Здравствено осигурање имају сви становници.

Када помислимо да се ради о земљи од преко 1,4 милијарде становника, сваки додатни коментар био би излишан.

Сигурно је да општа писменост утиче и на све већа улагања Кине у истраживања и развој. Вероватно је већ досегнут циљ да 2,5% бруто националног дохотка буде посвећено изучавању и проналасцима. Кина је произвела и поседује један од најмоћнијих суперкомпјутера (Tianhe-2). Колико се пажње томе посвећује потврђују и одлуке највиших партијских тела (последњи Конгрес КП Кине, овогодишње заседање Свекинеског народног конгреса итд.) и залагања самог председника републике и генералног секретара КП Кине Си Ђинпинга, да Кина мора да постигне технолошку аутономију, да више не зависи од испорука компанија које припадају државама с уздржаним или веома неповерљивим, па и непријатељским ставовима према кинеској држави (China Daily, 2020). Разуме се, то неће утицати на кинеску сарадњу са свим земљама које то желе. Напротив, таква сарадња ће јачати. Имамо у виду и да Кина последњих година организује веома успешне сајмове посвећене искључиво увозу иностране робе, што је вероватно јединствен случај у свету. Такође, кинеско државно и партијско руководство одлучно наставља с политиком Појаса и пута, која својим дејством превазилази све што је до данашњег дана познато у историји човечанства.

Занимљиво је да је у свом програмском говору на последњем пленуму ЦК КП Кине, као и на заседању Свекинеског народног конгреса, кинески лидер Си Ђинпинг недвосмислено одредио смер даљег напретка нације и државе, процењујући да је дошло време да се с екстензивне

привреде у потпуности пређе на интензивну привреду, да квалитет засени квантитет, да се боље живи, да даље јача средња класа (најбројнија на свету у овој земљи), да се примени принцип „дупле циркулације“ (јачање домаће куповне моћи и потрошње, као и наставак трговине са светом) и др. Почетком ове године формално је усвојен 14. петогодишњи план до 2025. године, али су усвојене и смернице дугорочнијег развоја до 2035. године. Ако, при свему томе, имамо у виду да је Кина изједначила приватну и државну својину, могу се наслутити значај и размере овог јединственог подухвата.

Недавно је светом прострујала вест да се кинески космички модул спустио на површину Марса. Знамо да је Кина била једина која је упутила летилицу на тамну страну Месеца. Такви и слични подаци сведоче о најкомплекснијим и најрафиниранијим подухватима које смо до сада везивали углавном за САД и Русију. Очигледно је да је Кина почела да предњачи у неким областима производње технологије за освајање космоса, што је за сваку похвалу, нарочито када свемирска пространства бивају коришћена у мирољубиве сврхе.

Према бројним вестима, коронавирус регистрован је први пут у Кини. Болест је затекла многе земље света, углавном неспремне, па је број жртава и заражених растао геометријском прогресијом. Кина, иако најмногољуднија земља света, успела је применом огромних напора и стављањем у покрет читавог друштвеног система (не само здравственог) да обузда ову пошаст и у релативно кратком временском периоду стави опасност ковида 19 под контролу. Тиме је, по ко зна који пут, доказала своју ефикасност и

брижљивост. У тренутку када је овај текст писан, скоро годину и по дана након почетка пандемије, Кина, земља с највећим бројем становника, имала је испод 100.000 укупно регистрованих случајева (а у свету је забележено преко 160 милиона). Кинеска вакцина употребљена је међу првима широм света. Огроман број земаља био је заинтересован за њу, а Кина је настојала да свима изађе у сусрет. Светска здравствена организација (СЗО) препоручила је Синофармову вакцину и прихватила њено коришћење. Чињеница да је више од трећине становништва у Кини већ вакцинисано сведочи сама по себи о каквој се врхунској организацији ради.

Кина је, по речима Хенрија Кисинџера, најзад „у прилици да води своју спољну политику, не више на основу својих дугорочних могућности или крајњег стратешког циља већ сагласно својој садашњој моћи“.

Србија и Кина

Србија подржава политику Кине, посебно ону која се односи на Хонгконг и Тајван. У мултилатералним форумима наше две земље скоро се истоветно изјашњавају. Много нам значи подршка коју пружа Кина у вези с Косовом и Метохијом.

Председник Србије Александар Вучић више од 10 пута срео се с председником Кине Си Ђинпингом, а нема броја њиховој сталној и редовној комуникацији.

Редак је случај да у једној држави постоји Национални савет који се бави искључиво Кином и Русијом, на чијем челу је бивши председник Републике Томислав Николић. У саставу Савета има девет министара из садашње Владе Србије.

У току су бројни заједнички пројекти саобраћајне и инфраструктурне изградње. Процењују се на више од 10 милијарди долара (неки тврде преко дванаест). Поменуо бих, на пример, обилазницу око Београда, ауто-пут Прељина–Пожега, брзу железницу до Будимпеште итд. Знамо да су кинеске компаније преузеле железару у Смедереву и рудник Бор. Кинеска предузећа већ су изградила мостове преко Дунава и Саве. Бројни су ангажмани и у другим областима од неизмерне важности за привреду наше земље.

Србија неће заборавити помоћ Кине током заразе узроковане коронавирусом. Посебно смо захвални што је кинески тим лекара провео много недеља у Србији и конкретно помагао да ставимо болест под контролу.

Наглашавамо да ће Република Србија увек бити против санкција Кине и било коме другом. Због веома горког искуства, нисмо у могућности да се саглашавамо с таквим мерама.

Наше две земље имају већ веома солидан и охрабрујући регистар заједничке прошлости и гарантоване будућности.

Закључак

Кина је земља која најдуже памти и негује свест о државности. Једна је од ретких држава која може да се похвали таквом чињеницом. Позната је књига последњег кинеског цара Пу Јиа *Од цара до цара*, која садржи јединствено сведочанство о човеку који је такав прелаз доживео и преживео (овде „обичне“ краљеве и краљице не рачунамо). Слично њему, Кина је доживела и преживела прелаз од моћног царства, до моћне републике засноване на социјалној правди.

Могли бисмо претпоставити да би љубитељи Александра Диме преточили начела социјализма у крилатицу „један за све, сви за једног“. Кина, кроз Комунистичку партију, негује одавно утврђено правно начело да је држава изнад појединца, али уједно врло делотворно доказује да је држава увек ту за појединца и за његову околину, као неодвојиви услов опстанка.

Кина врло успешно препознаје да кинески држављани могу жњети добре плодове живота само ако су у дослуху са остатком света. Наизглед, чини се да такав закључак порађа парадоксе који се, ипак, после доброг промишљања, испостављају крајње логични. Тако, на пример, Кина, која није учествовала у обликовању послератног поретка, заговара политичко-економска начела која из њега произилазе, али са сопственим „зачинима“.

Она је постала суперсила, не само по економско-политичкој и војној моћи већ и захваљујући вишевековној традицији и култури (Novačić, 2018). Она се определила за уређење које многи виде као „реликт прошлости“ – социјализам. Зна се, међутим, да постоје различита решења и путеви изградње истински задовољног друштва и његове организације власти. Испоставља се да такво уређење служи друштву

које бележи завидан напредак у свим сферама живота.

Поновио бих нешто што сам у више наврата заступао. Бесмислено је у савременом свету глорификовати унутрашња друштвена уређења појединих земаља чланица Уједињених нација. Права демократија у светским односима требало би да се састоји у томе да свака држава саму себе одмерава. Њен избор треба сви да поштују. То не значи да се не треба свим силама залагати за принципе живљења који представљају највише тачке досадашњег цивилизацијског хода. Међутим, ни под каквим изговорима не треба друге „учити памети“, јер се то лако може претворити у сопствену негацију.

Такође, поново бих истакао да је кинески социјализам својствен само Кини. Разумљиво је, такође, да је Кина у ратном и послератном периоду преузимала и од других идеолошки оно што је у то време сматрала корисним за себе и што је верно спроводила, понекад и превише орно. Садашња кинеска држава, међутим, доказује у безброј области своју делотворност и посебност. Нема двојбе, ради се о мудрој и свеобухватном руковођењу.

Честитам кинеској Комунистичкој партији стогодишњицу оснивања.

References / Литература

- Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*. New York: Houghton Mifflin Harcourt. [In English]
- China Daily*. Highlights of President Xi Jinping's explanatory speech on CPC proposals for 14th Five-Year Plan, targets through 2035. Available at: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202011/06/WS5fa52803a31024ad0ba839e1.html> [In English]
- Kissinger, H. (2011). *On China*. New York: Penguin Books. [In English]
- Menzies, G. (2002). *1421: The Year China Discovered America*. London: Batam press. [In English]
- Novačić, A. (2018). *Xi Jinping, Chinese dream*. Beograd: Filip Višnjić. [In Serbian]
- Vogel, E. (2013). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Cambridge, MA: Belknap press. [In English]

Ivan M. Mrkić

Former Minister of Foreign Affairs of Serbia
Member of the National Council for Russia and China
Belgrade (Serbia)

Socialism with Chinese characteristics

Summary

The text speaks about the formation of the Communist Party of China, its beginnings and development, as well as the categorizations ever since the establishment of the People's Republic of China in 1949. The new geopolitical reality has been explained, especially since the fall of the Berlin Wall. The argumentation is made about the peculiarities of Chinese history and modern development. The immeasurable importance of the Communist Party of China in governing the most populous country is pointed out. A short section on the relations between Serbia and China has been included. The conclusion highlights the general views encompassing most of the claims presented in the previous text.

Keywords: Communist Party of China, Serbia, new geopolitics, contemporary Chinese politics, COVID-19, Belt and Road

Шенжоу 12 свемирска летелица је успешно лансирана и послата у свемир са три кинеска астронаута